

Nr 403.

Av herr **Petersson** i Lerbäcksbyn **m. fl.**, *angående inrättande för värnpliktig ungdom av en allmän skola för medborgarkunskap och fysisk fostran.*

Tiden efter världskriget och särskilt de senaste åren kännetecknas av en praktiskt taget permanent arbetslöshet, låt vara av varierande storleksordning, till vars karakteristiska drag hör dels en viss regelbunden ansvällning vintertiden och dels en påtaglig förtätning bland ungdomen. Som ett ytterligare karakteristiskt moment tillkommer, att arbetslösheten under de senaste åren spritt sig till jordbruket utan att tecken skönjas, att denna yrkesarbetslöshet inom den närmaste tiden skall kunna helt avvecklas. Uppenbarligen har arbetslösheten inom jordbruket även karaktären av huvudsakligast en säsongarbetslöshet, i det jordbrukets nuvarande svaga räntabilitet såsom led i rationaliseringsarbetet framtvingat en inskränkning av arbetskraften under den kalla årstiden. Med den inställning till de oförskyllt arbetslösa, som statsmakterna från och med världskriget intagit, säger det sig själv att denna utveckling, om den icke kan hejdas, kommer att draga med sig stora kostnader för stat och kommuner för hjälp åt behövande arbetslösa.

I den diskussion av arbetslöshetsproblemet, som i dessa dagar föres, kan frågan om denna till synes kroniska vinter- och ungdomsarbetslöshet helt enkelt icke förbigås. Att de unga vid inträdet i den produktiva åldern icke finna användning för sina kunskaper och färdigheter hör till de mest skrämmande dragen i tidens sociala ansikte. Efterföljande framställning gör icke anspråk på att vara annat än ett inlägg i diskussionen, ett uppslag, som torde förtjäna prövas jämsides med andra till arbetslöshetens bekämpande.

Såsom ett direkt led i arbetslöshetspolitiken hava vi tänkt oss möjligheten att förverkliga det gamla önskemålet om en allmän medborgarskola i samband med värnpliktsens fullgörande. För att närmare åskådliggöra vår tankegång tillåta vi oss att redan här skissera organisationen av en sådan medborgarskola. Den borde anordnas för de värnpliktiga, som skola rycka in för fullgörande av lagstadgad tjänstgöring, och förläggas i omedelbar anslutning till denna, antingen — och helst — före (exempelvis under februari—april) eller också omedelbart efter (oktober—december) själva värnpliktsövningen. Den skulle självfallet anordnas som internat med tillvaratagande av det under vintertiden allt mindre utnyttjade kasernutrymmet, men hållas skild från den egentliga övningstiden. Anordnas skolan på vintern

före övningarna, borde måhända en tidigare inryckning kunna vara motiverad för de i jordbruket sysselsatta värnpliktiga för att möjliggöra någon månads paus under våren för deltagande i vårbruket. Skolan borde anordnas som enhetlig medborgarskola, omfattande skrivning, räkning och andra elementära ämnen — vilket väl företrädesvis bleve liktydigt med en repetition och utvidgning av folkskolekursen — vidare medborgar- eller kommunalkunskap samt ytterligare fysisk fostran, d. v. s. gymnastik och idrott. Då en dylik massförläggning av unga män rimligen ej kan gå för sig utan att ordning och skick upprätthållas, synes det både lämpligt och nödvändigt att låta skolan stå under ledning av militärbefälet, vilket dessutom borde ha att ombesörja undervisningen i gymnastik och idrott samt eventuellt i vissa andra ämnen. I övrigt borde värnpliktiga lärare och studenter i viss utsträckning kunna tagas i anspråk som undervisare — givetvis under förutsättning att tillgången till reservbefäl icke rubbas härigenom. Från deltagande i skolan skulle undantagas värnpliktiga, som genomgått vissa högre skolor; flertalet av dem har under förutsättning av den nuvarande reservbefälsutbildningens bibehållande att ändock fullgöra en längre värnplikts-tjänstgöring och försattes sålunda icke i någon förmånsställning. Därutöver kunna andra dispensbestämmelser tänkas, åsyftande att reglera plikten att genomgå skolan, såsom försörjningsskyldighet, platsinnehav, hänsynstagande till kategoriklyvningen o. s. v. Vi upprepa, att den sålunda skisserade anordningen endast avser att angiva en tänkbar form vid utgestaltningen av idén om en allmän medborgarskola.

De bestämmande synpunkterna vid bedömandet av denna nya skolform måste vara de pedagogiska, sociala, ekonomiska och militära.

Förutsättningen för att anordnande av en dylik skola över huvud skall kunna upptagas till prövning måste vara, att den fyller ett förnuftigt ändamål. Rätt organiserad måste den hava en mission att fylla för den del av vår ungdom, som icke åtnjutit annan utbildning än den ingalunda föraktliga som folkskolan skänker. Även om vi väl inse svårigheterna att organisera en dylik massundervisning och icke äga någon bestämd mening om möjligheten att komma över eller förbi dessa, vilja vi dock som en på lång erfarenhet grundad uppfattning anföra, att det på många håll känts ett starkt behov av en »fortsättningsskola» eller repetitionsskola i den ålder, då de unga stå inför ett mera ansvarsfullt skede av livet. Och även om det nuvarande fria folkbildningsarbetet ger vår tids ungdom helt andra resurser än dem, som stodo tidigare generationer till buds, kvarstår, att detta bildningsarbete lämnar många utanför, framför allt på landsbygden. Från intresserat skolhåll har vid många tillfällen framförts som önskemål, att man kunde bereda alla ungdomar vid en senare ålder än fortsättningsskoleåren en viss repetitions- och medborgarundervisning, och detta krav har vunnit i styrka i och med att den kommunala förvaltningen numera i en helt annan utsträckning än tillförne fordrar medverkan från personer i olika med-

borgargrupper. Vad undervisningen i gymnastik och idrott beträffar, torde det väl numera icke råda mer än en mening om att dennas inrymmande i skolprogrammet skulle kunna fylla en viktig mission i den fysiska fostrans tjänst och att några månaders systematiska gymnastik- och idrottsövningar kunde bli av stor betydelse för mångas kroppsliga utveckling.

Den andra förutsättningen för skolans realiserande måste vara, att den kan verka förmånligt från ren arbetslöshetssynpunkt. Detta bör kunna ske dels genom att den absorberar ett antal arbetslösa, som eljest måste helt eller delvis omhändertagas av samhället, dels genom att den frigör ett antal platser, som komma att återbesättas, varigenom arbetskraften bringas att cirkulera. I vilken utsträckning dessa verkningar kunna väntas inträda blir självfallet beroende av ett flertal omständigheter, bland annat av omfattningen och karaktären av den ifrågasatta skolplikten. Det säger sig själv, att vägande invändningar, bland annat av principiell art, kunna göras mot att genomgåendet av skolan göres obligatoriskt för andra än arbetslösa. I den mån man över huvud taget anser sig böra slå in på den vägen, måste man givetvis tänka sig ett ganska vidsträckt dispensförfarande. Å andra sidan är det uppenbart, att en avgränsning av skolplikten till att uteslutande avse arbetslösa värnpliktiga starkt begränsar betydelsen från arbetslöshetssynpunkt av den föreslagna anordningen liksom att den betager skolan dess karaktär av *allmän* medborgarskola och påtrycker den en ingalunda önskvärd social särprägel. Vi stå här inför den ojämförligt svåraste sidan av hela problemet, där grundlighet i undersökningen och varsamhet i bedömandet äro mer än eljes av nöden. Största vikt måste fästas vid de ungas egen inställning, i vad mån de kunna tänkas villiga att underkasta sig en väsentligen av sociala skäl betingad allmän medborgarskoleplikt. Framkastandet av själva uppslaget betyder icke att vi bundit oss för dess realiserande under andra förutsättningar än att de sociala fördelarna kunna anses avgjort uppväga de individuella olägenheterna, i den mån dessa icke genom dispensförfarande eller eljes kunna helt elimineras.

Graden av den påräkneliga omsättningen av platser påverkar direkt den tredje bestämmande synpunkten, den statsfinansiella. Klart är att det allmänna ekonomiska läget icke medger några nya stora kostnader för undervisningsändamål utan särskilt tvingande skäl eller utan att skolformen såsom arbetslöshetshjälp utgör en normalt sett billigare utväg än anordnandet av arbeten eller andra understödsformer. Givetvis kan icke heller detta spörsmål tillförlitligt bedömas utan en mera ingående undersökning. Några hållpunkter för diskussionen kunna dock angivas. Den mönstringspliktiga kontingenten beräknas f. n. till 55 å 60,000 man. Vi anta att efter avdrag av studenter, andra skolutbildade, vissa försörjningspliktiga samt vissa kroppssvaga eller andra, som icke böra komma i fråga, återstå 40,000 man, vilket tal alltså betecknar den övre gräns, inom vilken vi ha att röra oss. Vi

utgå ifrån att av dessa 10,000 äro arbetslösa och 30,000 ha platser, varav ungefär hälften eller 15,000 återbesättas. Antalet arbetslösa som omhändertagas eller åt vilka plats beredes skulle sålunda uppgå till 25,000. Vi utgå vidare ifrån att 10,000 av dessa 25,000 icke sökt eller erhållit arbetslöshets-hjälp, vadan sålunda 15,000 arbetslösa återstå, vilka det enligt denna beräkning kommit på samhällets lott att omhänderta. Om man skulle räkna med att reservarbete tilldelats samtliga dessa för de tre månaderna och god-tager man härvid arbetslöshetskommissionens nyligen publicerade beräkningar, att reguljärt reservarbete per helår åt 15,000 arbetare betingar 60 milj. kr., skulle tre månaders reservarbete för denna grupp kosta 15 milj. kr. Söker man återigen beräkna kostnaderna för skolan och tager som utgångspunkt en kostnad, inklusive penningbidrag, av 2 kr. per man och dag och lägger till 3 milj. som extra kostnader för lärare, undervisningsmateriel o. s. v., så kommer man för 40,000 man — det högsta antal, som över huvud taget kan tänkas ifrågakomma — till omkr. 10 milj. kronor. Den första jämförelsesiffran — reservarbetslönerna — kan visserligen nedbringas betydligt, därest kontantunderstödsverksamhet i stället utgår. Rent principiellt måste man emellertid i den offentliga arbetslöshetspolitiken giva företräde åt arbetslinjen och huvudvikten vid jämförelsen måste därför läggas på denna. Så mycket förefaller oss tydligt, att skolan från statsfinansiell synpunkt mer än väl uthärdar en jämförelse med hittills följda hjälplinjer, samtidigt som den enligt vår mening skulle för denna grupp av arbetslösa fylla en ändamålsenligare uppgift i jämförelse med de många gånger improduktiva hjälparbetena.

Vad den rent militära sidan slutligen beträffar, torde det icke vara omöjligt att kunna belägga de nu vintertiden till stor del tomma kasernerna — tillsammans ett femtiotal etablissemang — med de skolpliktiga, även om undervisningen givetvis skulle framkalla många säkerligen icke lättlösta lokalsvårigheter. Därtill kommer, att det för skolan erforderliga befälet väl i allmänhet torde kunna uppbringas utan större förfång för den militära fackutbildningen. Andra synpunkter att beakta äro att en före sommarövningarna anordnad vinterskola kan bidra till att befordra ett gott förhållande mellan befäl och manskap samt att en föregående grundlig fysisk utbildning kan komma den korta övningstiden till godo och möjliggöra bättre resultat därav. Å andra sidan är det uppenbart, att disponerandet av vissa värnpliktiga för undervisningen kan ha menliga verkningar för utbildningen av reservbefäl. Likaledes kräves ett särskilt hänsynstagande till de specialvapnen tilldelade med dessas längre övningstid. Framför allt är det viktigt, att skolan icke får en menlig verkan på det nuvarande försvarets effektivitet. Ofrånkomligt är ytterligare, att skolan betraktas enbart såsom en av arbetslöshetspolitiska motiv på billigaste sätt anordnad medborgarskola och icke tages till intäkt för nya försvarsreduceringskrav eller tillåtes inverka på bedömandet av vårt framtida försvarsbehov och de kost-

nader, som detta behövs tillgodoseende oundgängligen kräver. Från denna utgångspunkt och även från rent praktiska synpunkter synes det mest ändamålsenligt att föra anslagen för skolan på 8:de, eventuellt 5:te huvudtiteln.

Vi ha här antytt några av de viktigaste problem, som frågan om en medborgarskola direkt eller indirekt upprullar. Vi veta, att åtskilliga andra tillstöta. Till dessa hör skolans förhållande till andra skolor med liknande bildningsmål, i första hand folkhögskolan. Tänker man sig medborgarskolan som en mera tillfällig anordning, motiverad av nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden och bestämd att avvecklas med ljusnande konjunkturer, lärer saken måhända enklast kunna ordnas genom att man låter genomgången folkhögskolekurs dispensera från skyldigheten att genomgå medborgarskolan. Skulle det åter bli fråga om att låta medborgarskolan bestå i ena eller andra formen och inordna den som ett fast led i undervisningsväsendet — ett ideal som ju föresvävar åtskilliga av folkbildningsarbetets målsmän — blir det givetvis anledning att överväga härav betingade jämkningar i folkhögskolans liksom i fortsättningsskolans nuvarande organisation och arbetsprogram.

Så många sidor, som den militära medborgarskolidén äger, äro vi icke beredda att utan en ingående undersökning tillstyrka dess förverkligande. Vi anse en sådan undersökning väl påkallad i en tid, då alla ansträngningar måste inriktas på att söka komma till rätta med arbetslösheten eller mildra dennas verkningar. Den bör givetvis göras fullt förutsättningslös och avse alla de problem, som skolfrågan direkt eller indirekt innefattar. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid de rena arbetslöshetssynpunkterna och frågan om obligatorisk skolplikt, så att skolan icke stjälper i stället för att hjälpa ungdomen i dess kamp för platser och utkomst. Skolans organisation i vad gäller förhållandet mellan de militära myndigheterna och skolöverstyrelsen måste likaledes klarläggas samt dess verkningar i olika hänseenden på försvarsorganisationen och värnpliktsövningarna noga undersökas, så att några för försvaret skadliga verkningar icke uppstå. Därest riksdagen skulle finna den här begärda utredningen önskvärd och påkallad såsom ett led i vår offentliga arbetslöshetspolitik, torde det vara ofrånkomligt att anknyta den till de s. k. ungdomsarbetslöshetssakkunniges arbeten. För att en utredning skall kunna stödja sig på vissa erfarenheter om skolans praktiska genomförbarhet på regementena från rent pedagogiska synpunkter, finna vi starka skäl tala för att vissa experimentkurser redan under detta år igångsättas — antingen under eftervintern och våren eller månaderna före jul — med anmälda arbetslösa i värnpliktsåren såsom elever. Några sådana kurser kunna enligt vår uppfattning anordnas utan särskilt riksdagsbeslut med medel från det stora arbetslöshetsanslaget.

Med hänvisning till vad vi ovan anført få vi sålunda hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära,
att det tacktes Kungl. Maj:t låta utreda — genom ungdoms-

arbetslöshetssakkunniga eller annorledes — huruvida till motarbetande av ungdomsarbetslösheten en allmän skola för medborgarkunskap och fysisk fostran må inrättas för värnpliktig ungdom i anslutning till, men skild från själva värnplikstjänstgöringen, samt förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kan ge anledning.

Stockholm den 30 januari 1933.

Birger Petersson.

Ivar Anderson.

Nils Holmström.

John Gustafsson.

Ernst V. Olsson.
